

GABRIELE HASMANN

SKANDÁLNÍ HABSBURKOVÉ

PODIVÍNÍ, ZVRHLÍCI A ŠÍLENCI

Copyright © Carl Ueberreuter Verlag, Wien 2018
Translation © Ivana Führmann Vízdalová, 2025
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.
Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Z německého originálu
HABSBURGS SCHRÄGE VÖGEL:
EXTRAVAGANZEN UND ALLÜREN
EINES HERRSCHERHAUSES
vydaného v roce 2018 nakladatelstvím Carl Ueberreuter
přeložila Ivana Führmann Vízdalová
Redakční úprava Drahomíra Smutná
Grafická úprava obálky Emil Křížka
Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,
2025
shop@alpress.cz
Vydání první

ISBN 978-80-7695-428-1

*„Peníze, stejně jako kořalka,
dělají z člověka výstředníka.“*

Anton Pavlovič Čechov (1860–1904)
ruský spisovatel, romanopisec a dramatik

*„Lidé obvykle více žasnou nad morálními zrudami
a ctí je více než skutečně morální osobnosti, a stejně tak
obdivují spíše extravagantní genialitu, jež nachází zalíbení
v absurdnostech, než tu, která setrvává v kráse.“*

Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832)
německý básník

ÚVOD

Zájem o vysokou šlechtu přetrvává i sto let po konci monarchie a klepy ze soukromí vysokých kruhů mají svou tradici – dříve je sbírali a ústním podáním šířili potulní pěvci, dnes je zaznamenávají a uveřejňují paparazziové. Samozřejmě se dříve u dvora také šuškal a špitalo: při tanci za rozevřeným vějířem, při pudrování paruk u kadeřnického stolku, při kouření doutníků v pánských pokojích nebo při stolování. Pomluvy a spekulace v uzavřeném okruhu i za jeho hranicemi vždy rozpalovaly tváře všem, kdo milovali klevety – často dokázali komorné, šlechtické panstvo nebo dějepisci rozrušením sotva držet pero, když zapisovali nejnovější šepem předávané zprávy a domněnky.

Ale proč je to tak zajímavé? Protože aristokraté utvářeli dějiny Evropy, formovali politický, společenský a kulturní styl a dlouhou dobu provázeli, ovládali a ovlivňovali své národy.

Na světě se vyskytovalo mnoho panovnických rodů, avšak sotva nějaká dynastie zplodila tolik komických osobností, o kterých se tolik klevetilo a vtipkovalo jako o Habsburcích – bez ohledu na to, zda to byli divní patroni se zvláštními rozmary, od života odtržení podivíni s nápadnými povahovými stránkami, černé ovce rodiny se sklonem k excentričnosti, zasnění samotáři náchylní k náladovosti,

rebelští chvastouni s manickými rysy nebo rozliční blouznivci s kuriózními zálibami. Přitom v často vysmívaném chování sehrávala u mnohých členů rodu důležitou úlohu genetická degenerace získaná hojnými příbuzenskými sňatky ve spojení se soustavnou, po staletí průběžně udržovanou snobskou nadřazeností.

Většinou se příbuzní či potomci pokoušeli výstřednosti potrefených rodinných příslušníků před lidem utajit, avšak téměř vždy pečlivě skrývaná rodinná tajemství odhalili nenávistní protivníci, nebo je prozradilo upovídané – a samozřejmě také úplatné – služebnictvo.

Většina těchto aristokratů navíc trpěla imperiálním narcismem se sklonem k sebepřeceňování, zjevnými příznaky fanatismu a svým způsobem života nezřídka překračovala hranice dobrého vychování. Ignorovali pravidla slušnosti, prosazovali svou vůli, aniž se starali o etiketu, v žádném případě se nepodřizovali přáním rodiny ani lidu a nenechali se oblomit ani „rádci, kteří to s nimi mysleli dobře“. Role outsiderů, kterou si sami zvolili, se v mnoha případech pojila s odepřením všeho příjemného, co s sebou přinášel šlechtický původ. Většinou ztratili nejen nárok na místo v panovnické posloupnosti včetně royalistického titulu, ale byli také vydědění, byl jim vyvlastněn majetek, a dokonce museli odejít do vyhnanství. Nezaviněné podivínství se však nezřídka považovalo dokonce za charakteristický znak příslušného monarchy, nebo se alespoň trpělo.

Na své si však při čtení této knížky mají přijít nejen obdivovatelé krásných a bohatých; vyprávění o komických a groteskních osobnostech habsburského rodu budou dobře bavit i ty, kteří nejsou příznivci monarchie, trůnu, koruny a žezla.

Při hledání anekdot a líčení nejpodivnějších patronů habsburského klanu, který na území dnešního Rakouska

vládl téměř nepřetržitě několik staletí, jsem také procházela dějinami. Mohla jsem se s touto excentrickou rodinou seznámit velmi dobře, aniž bych dosáhla být jen hranice statusu experta. Ani jsem si na to nečinila nárok. Kdo se chce podrobněji informovat o jedné z nejmocnějších dynastií světa, jejích politických výkonech a významu v dějinách naší země, má k dispozici dostatek literatury k tématu.

Ještě poznámka k „nesprávnému titulování“ některých dam: Piši o Marii Terezii (rakouské arcivévodkyni, královně uherské, české atd.) jako o císařovně, přestože přísně vzato císařovnou nikdy nebyla – třebaže ve vládnutí měla rozhodující slovo a žezlo v ruce. Podobné vysvětlení platí i o Alžbětě (princezně z rodu Wittelsbachů, královně uherské, manželce císaře Františka Josefa) a Zitě (princezně bourbonsko-parmské, manželce císaře Karla I.).

Třebaže jsem při rešerších příběhů uplatňovala motto „ad fontes“ („k pramenům“), chci svou předmluvu uzavřít citátem francouzského císaře Napoleona:

„Dějiny jsou lež, na níž se lidé dohodli!“

V tomto smyslu vám přeji dobrou zábavu při čtení!

Vaše Gabriele Hasmann

g.hasmannan@kabsi.at
www.wunschtext.at

PODIVÍNI A EXCENTRIKOVÉ – VYSVĚTLENÍ

Dnes se považuje za zajímavé vyčnívat z masy, odchylovat se od normy a mnozí lidé, kteří se považují za nekonvenční volnomyšlenkáře, takové chování přímo kultivují. Někteří svou rozmarnost povýšili na osobní charakteristický znak a téměř posedle si tuto vlastnost pěstovali.

Neuropsycholog David Weeks na konci dvacátého století v rámci rozsáhlé vědecké studie zkoumal tisíc excentriků, kteří občas překračovali rámec obvyklého chování a svým současníkům šli občas na nervy.

U třetiny testovaných osob zjistil podezření na lehké příznaky duševních poruch a různé stupně mráкотných stavů vědomí, trpěly také lehkými záchvaty stíhomamu, obsedantními představami a schizoidním chováním. Jejich duševní život zpravidla nebyl vyrovnaný, nepociťovali potřebu harmonie a demonstrativně dávali najevo chování nepřizpůsobené okolnímu světu. Navíc byla většina z nich zvědavá, vynalézavá a inteligentní – a k tomu natolik

chytrá, aby své vědění používala proti většině obyvatelstva, kterou trochu pohrdala.

Podle Weeksových poznatků se podivíni považují za nepochopené, zneuznané originální jedince, kteří svou existenci ve stínu s požitkem glorifikují a oslavují. Zároveň při každé příležitosti dávají najevo svou bezpodmínečnou vůli nepřipustit, aby je společnost ohnula, a tento záměr před sebou nesou jako ochranný štít. Nakonec neuropsycholog dospěl k závěru, že excentrici vzhledem ke své odvaze být jiní žijí šťastněji, dožívají se vyššího věku a většinou je lidé považují za zajímavější, a tedy i sexuálně atraktivnější, než ty „normální“.

U některých Habsburků zřejmě právě tato skutečnost posloužila k vyrovnání jejich spíše skrovných optických půvabů. Na rozdíl od dneška to však podivíni měli dříve opravdu těžké, neboť nejméně do poloviny dvacátého století panovalo přesvědčení, že měřítkem všeho je průměrně normální občanský svět. Dav „plavců s proudem“ proto z valné části neměl pochopení pro lidi, kteří se vymykali mase, mnozí nad nimi dokonce projevovali znechucení. Anebo opovážlivce odvažující se veřejně odchylovat od normy zesměšňovali, ve své dvojí morálce a prudérnosti se jim posmívali a spatřovali v nich skvrny na bílé vestě společnosti. Nezřídka tyto černé ovce někdy později skončily v blázincích, vězeních, nebo i na hořící hranici.

Přesto právě tihle „blouznivci“ často poskytují nové podněty, svou kreativitou obohacují okolí a činí svět o něco pestřejší.

Můžeme se však ptát, proč se tolik lidí dobrovolně odlišuje od ostatních, jsou hrdí na své originální chování – i s rizikem, že narazí a dočkají se nepříznivé reakce či posměchu? Protože nemohou jinak – coby duchovní děti nonkonformismu je jejich vnitřní nátlak následovat svou intuici větší než požadavek okolí, aby se přizpůsobili.

Při zkoumání fenoménu „podivných patronů“ se také ukázalo, že svou roli hraje i skutečnost, kde žijí: čím zkostnatělejší je struktura společnosti a větší strach z nepřízřívobných rebelů, tím méně prostoru zbývá pro excentrické bytosti a tím vehementněji jsou odmítané.

Nejlepší šance pro odlišnost byla a je zřejmě právě v maloměstské Anglii: zde vždy platili ti, co měli brouka v hlavě, za šik, především ve vyšších kruzích – pravděpodobně tohle vysvětluje, proč studie zmíněná na začátku kapitoly pochází z Velké Británie.

Fakt, že nás v dějinách moc nezajímají ti „normální“, nýbrž právě ty jiné osobnosti, se rozumí samo sebou. Baví nás, jako například „milý Augustin“, šokují jako perverzní sériová vražednice Alžběta Báthoryová, nebo nás podněcují k přemýšlení jako třeba mírový aktivista „Waluliso“. Dojímají nás podivíni jako výstřední Graham Bell, bez jehož podivného utkvělého přání umožnit svému psovi mluvit, bychom dnes neměli telefon.

Možná dokonce touha po svobodě zakladatele USA Benjamina Franklina, jenž podporoval nezávislost Spojených států, spočívala v jeho sklonu k nudismu. A kdyby fyzik Albert Einstein akceptoval svět tak, jak byl v jeho době definovaný, neexistovala by teorie relativity. Stejně tak mnozí umělci, mezi nimi například Vincent van Gogh, Salvatore Dali, Michael Jackson nebo Woody Allen, byli považováni za vyhraněné excentriky. Rovněž Ježíš a Buddha údajně byli podivínští samotáři.

Těž v mnohojazyčné habsburské dynastii se vyskytovaly leccjaké případy vrtošivosti nebo podivného individualismu – proto docházelo i k tomu, že některým z potřebných podivínů s modrou krví se jím rovní i lid posmívali, pohrdali jimi, a dokonce je zapudili.

Všichni v okruhu nejvyšší šlechty, k němuž u vídeňského císařského dvora nikdy nepatřilo více než asi čtyři

sta rodin, se samozřejmě snažili vštípit svým potomkům pokud možno řádný, společnosti přizpůsobený způsob života. Nejlepším příkladem pro téměř stupidní a bez veškeré fantazie prováděné rituální plnění povinností byl císař František Josef I., o němž rakouský psychiatr Erwin Ringel prohlásil: „Téměř s obsedantně neurotickou pedanterií stroje seděl za psacím stolem, jako ztělesněný smysl pro povinnost studoval a podepisoval spisy.“

Každého monarchu, který se podřídil, odměnily groteskní domácí rodinné zákony, jež mu zajišťovaly suverenitu a výkon soudní pravomoci a daly mu možnost, aby s totalitní všemocností zasahoval do téměř všech životních oblastí členů rodu.

Odchyly od protokolem požadované podřízenosti existovaly jako výjimky z pravidla, když světlo světa spatřil nikoli služebník státu, který si od narození uvědomoval příslušnost ke svému stavu, nýbrž jako „chyba v systému“ samostatně smýšlející aristokrat. U některých byla odlišnost zjevně patrná, jiní kvůli falešnému smyslu pro povinnost skrývali svou skutečnou podstatu až k sebezapření. Naopak jiní prošli dokonce v přísném klanu Habsburků coby „roztomile kuriózní“, což na jedné straně záleželo na míře jejich podivínství, na druhé ovšem záviselo na tom, zda dotyčná osoba dokázala svůj údajný nedostatek vyrovnat dobrými charakterovými vlastnostmi a pracovními schopnostmi.

Především vysoce vzdělaní arcivévodové se vzhledem k nedostatku vážných povinností cítili nevytížení, proto mnozí z nich ztroskotali v rolích odpovídajících jejich stavu. Dostávali královské apanáže a mohli si se svými penězi a časem víceméně dělat, co chtěli. Proto nepřekvapuje, že tito aristokraté nejružnějším způsobem vždy tak trochu vybočovali z rámce. Avšak i králové a císař v době své vlády v sobě vyvinuli ten či onen rozmar – k úžasu, pobavení,

nebo rozpakům lidu. A k mrzutosti Winstona Churchilla, který veřejně mluvil o „idiotských habsburských arcivévodch“.

Přesto lze s jistotou prohlásit jedno: Leckterý kdysi tolik kritizovaný vrtoch dnes přináší čerstvý vítr do vzpomínek na Habsburky.

DYNASTIE HABSBURKŮ

Za 640 let téměř souvislého panování vyvinula dynastie Habsburků ve 24 generacích silné a neotřesitelné sebevědomí. Jiné panovnické dynastie přicházely a odcházely mnohdy rychleji, než kolik času potřebovali kronikáři, aby rozklíčkovali jejich příbuzenské vztahy, sestavili a nakreslili rodokmen a zapsali jejich historii do tlustých dějepisných svazků. Královské představitelé habsburského klanu lid zbožňoval – byli a dodnes jsou kultem. Přibližně 400 Habsburků dosáhlo dospělého věku, 18 z nich se v hlavní linii stalo císaři, čtyři byli králové, jedna královna a pět vévodů.

Ze žádného jiného směrodatného velkého rodu v Evropě nevěželo tolik zajímavých a zároveň výstředních osobností a žádný jiný nebyl tak mocný jako Habsburkové. V tomto období nedošlo v dějinách k žádnému velkému obratu, při němž by členové této historicky významné rodiny nebyli ve hře. Odvážným jednáním, takticky chytrými politickými pakty i tajnými dohodami určovali vývoj země stejně jako svou pověstnou neohrabaností, bezradností a zbabělostí. V Evropě ovlivňovali zemské hranice, jazyk a náboženství milionů lidí, navíc i formování měst a vzdělání jejich obyvatel. Habsburky mnohem více lidí nenávidělo

než milovalo a vždy byli obětí intrik, manipulací a útoku na svůj život, přesto však nikdy opravdu neztratili pravomocnost ani působnost.

Za své úspěchy rovněž vděčí částečně nečistým praktikám, jako podplácení, vyhrožování a vydírání, kterých se při výhledu na bohatství a zvyšování moci neštítili. Na vrcholu jejich úspěchu se oblast pod jejich vládou rozprostírala po velké části Evropy, přičemž tato expanze nebyla většinou založená na válečném dobývání, nýbrž spíše na takzvané „sňatkové politice“ Habsburků.

V průběhu let se příbuzenské vztahy v klanu stále více komplikovaly a proplétaly, už pouze znalci dokázali přesně zařadit příslušnost členů. Navíc se mezi těmi, jimž v žilách proudila modrá krev, projevovala četná dědičná zatížení, jako duševní poruchy a tělesná postižení způsobená častými sňatky a zakládáním rodin ve vlastních řadách. V jejich vzhledu se prosazovaly určité charakteristické rysy, například vystouplá dolní čelist včetně předkusu dolních zubů, takzvaný „habsburský dolní ret“, hrbolek na nose a do výšky protáhlá „věžovitá“ lebka s vysokým čelem. Někteří členové rodiny měli ještě pokleslý koutek úst podobně jako po mrtvici a s tím se pojila špatná artikulace, která částečně vyvolávala dojem debility. Některé členky rodiny byly na základě těchto optických nedostatků, které jejich obličejům propůjčovaly tvrdé rysy, označovány jako „mužatky“.

Obyvatelstvo se vzhledem ke genetickým deformacím obávalo neschopných vladařů a zároveň si tropilo žerty z markantních znaků příslušníků rodu. Vídeňané si v té době dělali legraci z lidí s vizáží „dlouhé lebky s hubou“ a posmívali se, že dotyčného „vytáhli při porodu kleštěmi, nebo je to arcivévoda!“.

Ve Španělsku prý jeden sedlák stojící v davu při průjezdu císaře obcí na Karla V., jenž měl velký spodní předkus, a kvůli tomu neustále pootevřená ústa, vykřikl: „Vaše

Veličenstvo, prosím, zavřete pusy, mouchy v naší zemi jsou velmi drzé.“ Vladařova odpověď bohužel není známa. Něco podobného se traduje o Leopoldovi I., jenž se jednou při hraní kuželek v přírodě rozčiloval, že mu prší do úst. Jeho průvodce, kníže Giovanni Ferdinando de Porcia, poté monarchovi doporučil, aby je prostě zavřel.

Pro většinu panovníků z rodu Habsburků znamenal život nositele koruny, skládající se z přísného protokolu a bohulibých předpisů, spíše zátěž než pocta – někteří z nich se proto rozhodli dát přednost svým zálibám a věnovat se raději soukromým činnostem než vládnutí. Nebo prostě začlenili své někdy velmi podivné koníčky do převážně nudné práce na trůně.

Jako první člen této dynastie se uvádí Guntram Bohatý, jenž žil v druhé polovině 10. století. Jeho potomek Otto II. (kolem roku 1100) byl prvním z rodu, kdo používal ke svému jménu přídomek „Habsburský“.

Jméno známého panovnického rodu se odvozuje z názvu rodového hradu Habsburg (původně Habichtsburg – Jestřábí hrad) v obci Habsburg (dnes v kantonu Aargau ve Švýcarsku), který byl založen na začátku 11. století. Legenda vypráví, že jednou při lovu uletěl vycvičený jestřáb, kterého hrabě Radbot o chvíli později našel na Wülpelsbergu a místo se mu okamžitě zalíbilo jako ideální pro zbudování hradu. Rodina v něm pak žila pouhých dvě stě let, poté hrabata opustila svou vlast, aby dobývala cizí území.

Po smrti babenberského vévody Fridricha II. v roce 1246 začala moc tohoto do té doby v Rakousku vládoucího šlechtického rodu francko-bavorského původu kolísat, o několik let později se rozplynula úplně. Dědictví po něm připadlo v roce 1278 Rudolfovi I. (1218–1291) – deváté generaci po Guntramovi Bohatém – tedy rodu Habsburků. Rudolf, jenž byl už v roce 1273 korunován králem Svaté

říše římské, tím posílil význam své dynastie tak, že přesahoval regiony.

Jeho pravnuke, vévoda Rudolf IV. (1339–1365), nejvlivnější Habsburk 14. století, dosáhl v letech 1358–1359 padělanou listinou *Privilegium maius* povýšení Habsburků ve stavovské hierarchii do šlechtické hodnosti „arcivévodů“, která byla po oficiálním uznání dokumentu vybavena rozsáhlými právy. Navíc rozšířil říši o Tyrolsko, jež získal v roce 1363 od Markéty Pyskaté.

Od roku 1438 dosazoval tento šlechtický rod téměř nepřetržitě německé krále a císaře Svaté říše římské, přičemž v roce 1452 korunování Fridricha III. (1415–1493) prvním císařem tohoto ranku dále upevnilo postavení Habsburků v Evropě. Jeho následníkem se stal syn Maxmilián I. (1459–1519).

Pozdější císař Ferdinand I. (1503–1564), narozený ve Španělsku, obdržel na říšském sněmu ve Wormsu v roce 1521 v rámci smlouvy o rozdělení rakouských zemí, uzavřené mezi ním a jeho bratrem císařem Karlem V. (1500–1558), dědičné země Habsburků ve střední Evropě. Téhož roku tak založil rakouskou větev rodiny. V roce 1526 připadly habsburské dynastii české země, Morava, Slezsko a Uhersko. Ferdinandovým následníkem se stal jeho syn Maxmilián II. (1527–1576), jenž je spolu s manželkou Marií Španělskou, dcerou Karla V., považován za zakladatele hlavní rakouské linie dynastie.

Po Maxmiliánovi následoval syn Rudolf II. (1552–1612). Protože Rudolf zůstal stejně jako jeho bratr Matyáš bezdětný, byl hlavou rodu a následníkem na císařském trůně jmenován jejich bratranec Ferdinand II. (1578–1637). V době vlády jeho syna Ferdinanda III. (1608–1657), jenž dal ve Vídni vybudovat Kapucínskou hrobku (též zvanou Císařská hrobka) jako dědičné pohřební místo své rodiny,

se jako hlavní město habsburské říše prosadila Vídeň proti Praze, kterou upřednostňoval Rudolf II.

Španělská linie dynastie (vládnoucí ve Španělsku, Portugalsku a jejich koloniích v Americe, Africe a Asii) vymřela po meči (v mužské následnické a dědické linii od otce k manželskému synovi) se španělským králem Karlem II. (1661–1770). Rakouská mužská dědičná linie (vládcové v Rakousku a Štýrsku, později v českých zemích, Chorvatsku a Uhersku) skončila s císařem Karlem VI. (1685–1740). Dcera Karla VI. Marie Terezie (1717–1780) však se svým šlechtickým chotěm Františkem Štěpánem Lotrinským (1708–1765) založila rod Habsbursko-Lotrinský a díky Pragmatické sankci, vydané jejím otcem (listině o zajištění habsburského následnictví na trůně i pro ženské potomky), mohla dále pokračovat v rakouské linii. Když se jí narodil syn Josef II. (1741–1790), mezi obyvatelstvem se říkalo – třebaže si Marie Terezie jako panovnice po manželově boku vedla obratně –: „Díky Bohu Rakousko už zase nosí kalhoty!“ V této rakouské linii zůstal titul císaře Svaté říše římské až do roku 1806, kdy říše formálně zanikla.

Vnuk Marie Terezie František II. (1768–1835), syn císaře Leopolda II. (1747–1792), byl posledním římsko-německým císařem (do roku 1806), se jménem František I. založil v roce 1804 Rakouské císařství, jež bylo v letech 1867–1868 proměněno v dualistickou monarchii Rakousko-Uhersko.

Ta zanikla v roce 1918 a jejím posledním císařem byl Karel I. (1887–1922), synovec následníka trůnu Františka Ferdinanda zavražděného v roce 1914 v Sarajevu. První světová válka, která po atentátu propukla, přivedla rozpad habsburské monarchie, poté se autonomní německy mluvící korunní země spojily a vytvořily Rakouskou republiku trvající dodnes. Dalo by se tedy říci, že jedna

z nejmocnějších dynastií světa s Karlovou demisí zmizela z jeviště dějin.

Předtím však vstoupili do povědomí ještě tři z nejznámějších členů rodu: císař František Josef I. (1830–1916), vnuk Františka II./I., jeho choť Alžběta (1837–1898), zvaná Sisi, a jejich syn, korunní princ Rudolf, (1858–1889), jenž odešel ze světa tragicky po (pravděpodobně) spáchané sebevraždě.

S konečnou platností se imperiální kruh uzavřel v roce 1989 smrtí posledního korunovaného člena habsburského rodu, císařovny Zity (1892–1989), chotě císaře Karla I. Její ostatky jsou uloženy v Kapucínské hrobce, avšak její srdce bylo odvezeno zpět do místa původu šlechtického rodu: do kláštera ve švýcarském kantonu Aargau. Hlavou občanského rodu Habsburků je v současné době Karel (*1961), nejstarší syn posledního korunního prince Rakouska-Uherska Otty von Habsburg-Lotringen (1912–2011).

Za více než šest století trvající vlády rodu nosilo 18 Habsburků titul císař (od Fridricha III. v roce 1452 po Karla I. roku 1918). Dále k němu patřilo nespočetně titulů králů, knížat, vévodů a arcivévodů, hrabat a dalších rodinných příslušníků nosících tituly ve vládních funkcích napříč všemi dědičnými zeměmi. Stopy dlouhého panování dynastie nacházíme všude ve světě, na budovách nebo v nich, v jazyce nebo v dodnes platných zákonech.

Alternativní označení nebo synonyma pro vládnoucí dynastii Habsburků jsou od 15. století „Rakouský dům“ (pro rakouskou linii), „Casa de Austria“ (pro španělskou linii), „Arcidům“ (šlechtický rod si vytvořil titul „arcivévoda / arcivévodkyně“ a na celém světě byl jedinou dynastií, která ho používala), nebo též „habsburská monarchie“ jako neoficiální pojmenování území, na kterém vládla rakouská linie.

VRTOCHY, VÝSTŘEDNOSTI A VÝSTŘELKY – PODIVÍNI V CÍSAŘSKÉM RODĚ

FASCINUJÍCÍ PODIVÍNI

Vedle senzacechtivosti „čumilů“ – lidí, kteří kdysi například oslavovali popravy radostnými opileckými šibeničnickými veselnicemi, existuje ještě jiné, hluboko v pravěku zakořeněné kouzlo fascinace vyvolané okukováním lidských nebo zvířecích abnormalit. Zde se pojí polechtání nervů a senzacechtivost, nebo vědychtivost s badatelskou touhou, v obou případech motivované fenoménem požitku z hrůzného zrakového vjemu v kombinaci s úžasem nad něčím neznámým.

Psychologové předpokládají, že za určitých okolností stojí v mnoha případech v popředí instinktivní pud přežití.

Prozkoumáním jevu, v této formě dosud možná neznámého, se člověk ukolébává v klamně iluzi, že je na „všechno“ připravený. Naopak jiní prožívají při sledování abnormální nával emocí, protože při něm pocítují nádech jedinečnosti a připadají si ještě mnohem elitnější, když takové rarity dokonce vlastní. Velmi často bývá důvodem „sensation seeking“ i přání zpestřit si neuspokojivý všední den. Takto stížené osoby zpravidla mají vysokou hladinu vzrušivosti, která je dokáže rozptýlit v jejich zasmušilosti – to byl například případ císařovny Sisi.

Habsburkové často projevovali velký zájem o různé jedinečné přírodopisné exponáty, které si přiváželi z cest, nebo jakmile se o takových kuriozitách dozvěděli, přikázali svým vyslancům, aby je pro ně obstarali. Sbírali například v lihu naložené kousky kůže lidí jiné barvy pleti, preparované prsty rukou nebo nohou masových vrahů, mumie či voskové modely chorobně zdeformovaných tělesných částí zemřelých. K vědeckému zájmu o objekty se družila demonstrace moci vlastnit něco, co žádný jiný vládce na světě nemá.

Rudolf IV., hnaný potřebou shromažďovat velmi zvláštní, cenné, exotické a nanejvýše pozoruhodné věci, založil ve 14. století domácí poklad Habsburků. Nikoli nadarmo byl vévoda nazýván také „donátor“, protože ho provázela pověst, že chce zůstat v paměti země díky zakládání nejrůznějších, někdy až absurdních zařízení. Záhy se Rudolfova osobnost změnila z „velmi svérázného“ v „bizarní“, přitom se nedokázal vyhnout ani obdivování abnormalit. Časem připojoval ke své sbírce, která zpočátku sestávala ze vzácných cenností, různé kuriozity ze všech možných koutů světa.

Jeden z Rudolfových potomků, císař Maxmilián I., uchoval zděděné rodinné poklady ještě v temných sklepeních pod Hofburgem, protože se obával krádeže a zároveň chtěl zabránit tomu, aby lid mohl zhlédnout často velmi

morbidní exempláře. Pouze lidé aristokratického původu a ušlechtilé krve mohli požívat privilegium prohlédnout si tyto rarity.

Maxmiliánův vnuk, císař Ferdinand I., věnoval pečlivě střeženému, mysterióznímu domácímu pokladu vlastní prostory, kde byla sbírka uchovávána a katalogizována. V roce 1558 tak vznikla v Hofburgu první tajná „umělecká komora“, jejíž fundament objevili badatelé teprve v roce 2013 poblíž Švýcarské brány.

Tento Habsburk, považovaný za skromného muže, přispíval k rozšíření sbírky spíše kuriozitami než cennými předměty. V té době byly sběratelsky velmi oblíbené portréty lidí postižených chorobným nadměrným ochlupením těla a kousky kůže vyřezané z paží a nohou takto postižených.

Od raného 17. století, kdy se šlechta již důsledně neoddělovala od lidu a povolovala měšťanům částečně sdílet její privilegia, pořádaly se za vlády Ferdinanda III. dokonce prohlídky „kabinetu umění a kuriozit“ v doprovodu průvodce. Sbíрка ve svém souhrnu představovala v té době určité zrcadlo kosmu, soubor tehdejšího vědění o světě, a symbolizovala jeho ovládnutí.

Dalším obdivovatelem a vášnivým sběratelem abnormalit byl arcivévoda Ferdinand II. Tyrolský. Na svém zámku Ambrasu v Innsbrucku sbíral v 16. století především portréty Petra Gonsalva z Tenerife (dodnes se chorobnému ochlupení lidí také říká ambraský syndrom). Na svém panství dal navíc malovat „znetvořené a zohyzděné“ lidi, jejichž obrazy pak rozdělil do všech komnat a hrdě je ukazoval svým návštěvám. Arcivévoda těmto dílům připisoval mnohem větší hodnotu než penězům, zlatu a šperkům – bohatství, které koneckonců mohl mít každý panovník. Kromě záliby v zobrazení chlupatých lidí si zval na zámek „trpaslíky“ a velmi rád se na ně díval v jejich roli „dvorních šašků“.

Habsburkové zřejmě vůbec měli velmi zvláštní vztah k vlasům a vousům – například Filip II. Španělský při pohledu na jednoho svého služebníka, který si šedivé vousy obarvil na černo, prohlásil: „Kdo věrně nestojí při svých vousech, nebude věrně stát ani při svém králi!“

Po Ferdinandovi II. Tyrolském začal jeho synovec ve svém sídle na pražských Hradčanech se stavbou „ideální“ umělecké komory a kabinetu kuriozit. Zaměstnával po celé Evropě agenty, kteří vyhledávali zvláštní objekty a měli za úkol přivést mu všechno mimořádně krásné, cenné, nebo jedinečné. K nejceněnější exponátům jeho sbírky patří dýka, kterou byl podle dochovávané tradice údajně zavražděn Julius Caesar, dále achátová miska, prý Svatý grál, do níž měl podle legendy Josef z Arimatie pod křížem na Golgotě zachycovat Kristovu krev. Ovšem ve sbírce bylo i mnoho abnormalit, například v lihu naložené degenerované lidské plody, na které se císař večer při světle svíček díval a pozorně je studoval.

Zálibu v „kuriózních lidech“ projevoval také Rudolfův bratranec, císař Ferdinand II. Avšak tehdy patřilo téměř k dobrému tónu liliputáný, obry, znetvořené osoby nebo „mouřeniny“ zaměstnávat jako důkaz hříček přírody a předvádět je při společenských událostech. „Vlastnictví“ takových „neobvyklých tvorů“ posilovalo dobrou pověst monarchie. Dosvědčovalo jeho rozsáhlé styky ve všech světadílech, protože dobré vztahy byly nutné k tomu, aby si žádoucí „anomálie“ obstaral.

Vládcova nákladně vedená domácnost doplněná ještě kuriozitami a živými kreaturami byla drahá, jak se můžeme dočíst v knize „Všeobecné dějiny světa od Stvoření po současnou dobu“* z roku 1795, v níž autor Christoph Gottlob

* „*Allgemeine Weltgeschichte von der Schöpfung an bis auf gegenwärtige Zeit*“

Heinrich popisuje běžné zvyklosti a život u císařského dvora: *K těmto obrovským marnotratným výdajům při hostině připočítejme ještě kapely žijící na knížecích dvorech, od začátku 17. století ohňostroje a velké množství zbytečných dvořanů, dvorních trpaslíků, dvorních šašků a dvorního služebnictva.*

Ferdinand II. nebyl příliš vysoký muž, navíc vzhledem k bolestem zad chodil v pokročilém věku vždy trochu nahrbený a sám tak připomínal gnóma. Je možné, že jeho okouzlení především lidmi malého vzrůstu vyplývalo z komplexu z vlastní postavy a vzrůstu, který nebyl pro panovníka vhodný. Dokonce se dal namalovat s jedním ze svých „trpaslíků“ (pravděpodobně to byl jeho „věrný Hansí“, kterého převzal od bratrance, císaře Matyáše). Monarcha na obraze z roku 1604 vypadá jako neúměrně velký muž, po boku je vidět malou osůbku, které milostivě položil ruku na hlavu – v gestu předvádění vlastní síly a posílení ega.

V roce 1891 bylo mnoho exponátů a obrazů z majetku jmenovaných Habsburků umístěno v Uměleckohistorickém muzeu. Kromě toho existují ještě sbírka kuriozit v zámku Ambras v Innsbrucku a komora rarit v Salcburku zřízená jako barokní kabinet kuriozit.

Jedním z posledních milovníků artefaktů vymykajících se normě byl strýc císaře Františka Josefa arcivévoda Rainer, jenž na konci 19. století s posedlostí sbíral „vzácné papíry“ z celého světa. K jeho oblíbeným kouskům patřily například lékařský recept na výrobu zubního prášku pocházející z „pralesa“, cvičení ze psaní žáků v dalekých zemích, nebo pokutový lístek za znečišťování ulic ve Vídni. Sbírkou obsahovala přibližně jeden milion osm set tisíc papírů ze tří tisíciletí, které organizace UNESCO začlenila do seznamu světového kulturního dědictví a je možné si ji prohlédnout v Novém Hofburgu.

„Všeliké jinakosti“ vlastnil na konci 18. a začátku 19. století také František II./I., jenž se v císařské zahradě Hofburgu, dnes Hradní zahradě, rád obklopoval exotickými rostlinami a zvířaty. Miloval pohled na šplhající opice a obdivoval jejich komičnost, jak rád a často vyprávěl svým známým. Mnohem raději, než aby vládl, by cestoval po nejruznějších zemích světa jako ostatní světoběžníci a badatelé a radoval se z nádherných výtvorů přírody. Takto však aspoň financoval nákladné a pro botaniky a zoology v jeho službách velmi náročné expedice kolem zeměkoule, z nichž na jeho příkaz přiváželi do Rakouska vzácné rostliny a neobvyčejná zvířata.

Jeden z vědců, Johann Pohl, chtěl monarchovi souženeému touhou po dálkách udělat zvláštní radost a jednoho dne mu přivezl ze zámoří domorodce s černou pletí. Dárek mu předal se slovy: „Tady máte divocha ke studiu, dělejte si s ním, co chcete.“ Císaře to více vyděsilo, než potěšilo, a pořádně nevěděl, co si s divochem počít. Z nedostatku jiných nápadů pro něj dal postavit zvláštní pavilon v oboře opic – vznešeněji vyjádřeno v tropické oblasti císařské zahrady. Dárek mu však dělal starosti, protože muž, kterému nerozuměl, navzdory veškeré péči a opatrování vypadal stále nemocnější. Po cestovních útrapách a vzhledem k jinému podnebí a nezvyklé stravě mu nebyl dopřán dlouhý život – jednoho dne ležel v ohradě mrtvý. Císař František dal zemřelého exota vycpat a vystavil ho v uměle postaveném pralese.

Stále znovu dostával darem domorodce z afrických vesnic v džungli, všichni však záhy zemřeli a František je dal preparovat a vystavoval je v Schönbrunnu. Jak se jeho džungle zaplňovala, byli „divoši“ postupně přemísťováni do jeho přírodovědného kabinetu ve dvorní knihovně na náměstí Josefsplatz.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Skandální Habsburkové***.
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.